

Halina Pelcowa

Zakład Historii Języka Polskiego i Dialektologii,
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Gwary Lubelszczyzny w ujęciu Władysława Kuraszkiewicza

Lubelszczyzna jest obszarem gwarowym niezwykle skomplikowanym, na którym stykają się i łączą ze sobą dialekty, języki i kultury, a współistnienie różnych cech językowych jest ściśle powiązane z procesami historycznymi, kulturowymi, osadniczymi, narodowościowymi, ustrojowo-administracyjnymi, które osłabiają lub uaktywniają właściwości poszczególnych zespołów gwarowych. Tę konkurencję zjawisk językowych z jednej strony małopolskich, z drugiej wschodniosłowiańskich (głównie ukraińskich), a od północy i północnego zachodu nawarstwiających się, późniejszych w stosunku do małopolskich i kresowych, właściwości mazowieckich – dostrzegł i opisał Władysław Kuraszkiewicz, który w obszernym opracowaniu *Dialektologia. Przegląd gwar województwa lubelskiego* [Kuraszkiewicz 1932: 273–324] wyraźnie wskazał trzy wzajemnie uzupełniające się i dopełniające zespoły gwarowe.

Informacje dialektologiczne z terenu Lubelszczyzny poświęcone pojedynczym wsiom czy okolicom pojawiają się już na przełomie XIX i XX wieku, m.in. w *Słowniku gwar polskich* Jana Karłowicza [1900–1911]. Region lubelski był też przedmiotem badań dialektologicznych Kazimierza Nitscha. W podziale przedstawionym przez tego uczonego [Nitsch 1915; 1929] część północna obszaru gwarowego Lubelszczyzny (na linii Włodawa – dolny Wieprz) należy do dialektu mazowieckiego jako tzw. Podlasie właściwe, pozostała zaś część wchodzi w skład dialektu małopolskiego, tworząc Małopolskę wschodnią pierwotną z cechami małopolskimi oraz nawarstwiający się od północy mazowieckimi i Małopolskę wschodnią późniejszą z konkurującymi ze sobą właściwościami polskimi i wschodniosłowiańskimi (przede wszystkim ukraińskimi). Uwagi na temat rozmieszczenia zjawisk fonetycznych poczynił także Hieronim Łopaciński, który trafnie zdiagnozował zasięgi *a* pochylo-

nego i mazurzenia [Łopaciński 1890: 447–448; 1902: 433, 441], pokrywające się z geografiami zjawisk w znacznie późniejszych (z pierwszej połowy XX wieku) opracowaniach gwarowych o charakterze ogólnopolskim [Nitsch 1915; 1929] i pracach z regionu lubelskiego [m.in. Kuraszkiewicz 1932: 273–324]. Na uwagę zasługuje ponadto słownik wyrazów gwarowych zamieszczony w „Pracach Filologicznych” [Łopaciński 1899: 681–976].

Należy też wspomnieć o badaniach z drugiej połowy XX wieku. Podobne spojrzenie na gwary regionu lubelskiego widzimy w pracach Stanisława Urbańczyka [1972], Karola Dejny [1968: 5–40; 1973; 1981], Tadeusza Brajerskiego [1958: 26–28], Eugeniusza Pawłowskiego [1966: 191–202], Antoniego Furdala [1955], Michała Łesiowa [1963: 114–116] czy w artykule Leona Kaczmarka, Jerzego Bartmińskiego, Jana Mazura [1978: 65–86] oraz pracach Jana Mazura [1976; 1978], Feliksa Czyżewskiego [1986: 1994], Haliny Pelcovej [1985; 1994; 2001], Jerzego Sierociuka [1996] i Stefana Warchoła [1992]. Zakres badań jest jednak zróżnicowany, a w sferze dialektologicznej regionalizacji stosowana jest różna terminologia, np. obszar, który Nitsch [1915; 1929] nazywa Małopolską wschodnią pierwotną, u Urbańczyka [1972] jest Pograniczem wschodnim starszym. Z kolei Dejna [1968: 5–40; 1973; 1981] umiejscawia Lubelszczyznę w zasięgu oddziaływania centrum małopolskiego i centrum mazowieckiego, dokonując podziału poziomego i oddzielając pas wschodni z dodatkowymi właściwościami językowymi o charakterze kresowym.

Wszystkie przywołane opracowania z drugiej połowy XX wieku opierają się jednak na specyfikacji Władysława Kuraszkiewicza [1932: 273–324] i to jemu zawdzięczamy pierwszą pełną charakterystykę gwar Lubelszczyzny, dokonaną z wnikliwością naukową i znajomością terenu badań. Jest to dogłębna analiza skomplikowanego stanu gwar z pierwszej połowy XX wieku, z diagnozą na przyszłość. Uczony ten izofoną *a* pochylonego, mazurzenia i szerokiej wymowy nosówki przedniej oddzielił pas gwar zachodniolubelskich od wschodniolubelskich, dzieląc dodatkowo te ostatnie na trzy części i wskazując na wpływy mazowieckie na Lubelszczyźnie zachodniej. Gwary polskie i gwary ukraińskie opisał osobno.

W opracowaniu zostały wydzielone cztery dopełniające się części:

- a) gwary polskie, zajmujące prawie połowę monografii, z omówieniem cech fonetycznych, zjawisk morfologicznych i słownictwa (najwięcej miejsca Kuraszkiewicz poświęcił samogłoskom ścieśnionym),
- b) gwary ruskie,
- c) ugrupowanie gwar lubelskich i ich wzajemne oddziaływanie,
- d) dodatek – teksty gwarowe polskie i teksty gwarowe ruskie.

Całość jest wzmocniona mapą z izoglosami najistotniejszych zjawisk fonetycznych.

Niezwykle ważnym elementem strategii tożsamościowo-regionalnej Władysława Kuraszkiewicza jest włączenie obrazu gwar Lubelszczyzny w spłót czynników etnograficznych, antropologicznych, z przebiegającą przez ten region pierwotną granicą etnograficzną polsko-ruską.

Oto jak badacz charakteryzuje gwary lubelskie:

Mowa ludowa na terenie dzisiejszego Województwa Lubelskiego [lata 30. XX wieku – H.P.] jest w różnych jego okolicach bardzo różnaita. Może to z łatwością stwierdzić każdy, bynajmniej gwarami się nie zajmujący, jeśli zechce zwrócić trochę uwagi w tym kierunku. Zróżnicowanie językowe u mieszkańców dzisiejszego Województwa Lubelskiego wynika z kilku faktów. Przedewszystkiem podnieść należy, że na tym terenie przebiega pierwotna granica etnograficzna polsko-ruska. Chociaż ludność polska zajmuje tu znaczną większość terytorjum, a ruska na obszarach dziś już prawie całkowicie polskich tworzy tylko mniejsze lub większe wyspy językowe, ciągnące się wąskim pasem wzdłuż Bugu, to nie da się zaprzeczyć fakt, że bezpośrednie sąsiedztwo dwu tak sobie bliskich języków wywarło znaczny wpływ na ich rozwój wewnętrzny. Co więcej, w związku ze spontaniczną polonizacją lubelskich Rusinów, wytworzyły się wielce charakterystyczne nowe gwary polskie wybitnie różne od sąsiednich gwar staropolskich. [Kuraszkiewicz 1932: 275]

Ten ślad widoczny jest na terenie dialektalnym Lubelszczyzny do dziś, mimo że gwary ciągle ulegają mniej lub bardziej widocznym modyfikacjom. Odnosząc jednak rozważania do czasów współczesnych, stwierdzić należy, że stosunki językowe we współczesnej polskiej wsi kształtują się inaczej niż we wsi dawnej, i to, co stanowiło istotę gwary i badań dialektologicznych w pierwszej połowie XX wieku, nie ma odniesienia do stanu współczesnego. Obecnie badamy innych użytkowników języka, a obraz gwary i rzeczywistości wiejskiej widziany i odbierany przez pryzmat prac polowych, typowo wiejskich sprzętów i obyczajów, ustalonego przez wieki systemu wartości i ścisłego obcowania człowieka z przyrodą należy do przeszłości. To powoduje, że zmieniają się zarówno metody badań, jak i sposoby pozyskiwania oraz opisu zebranego materiału, który jest coraz bardziej zróżnicowany i coraz bardziej odstający od pierwotnego gwarowego, który był już rozchwiany w obrazie regionu lubelskiego nakreślonym przez Władysława Kuraszkiewicza. Pisał on tak:

Mapa narzeczy lubelskich, jak zresztą każda mapa gwarowa, nie przedstawia kilku różnokolorowych plam, któreby oznaczały jakieś jednolite terytoria gwarowe, lecz wykazuje sieć wielu linii (izoglos), biegnących rozmaicie i rozmaicie się krzyżujących. [...] Najstosowniejszymi obiektami badań dziś są już przeważnie tylko ludzie starzy, niepiśmienni, którzy umieją mówić tylko „po swojemu”. [Kuraszkiewicz 1932: 275–276]

Ten stan obserwujemy też współcześnie, a odnosząc się do stanu dzisiejszego, możemy stwierdzić, że

[p]rzemiany społeczno-cywilizacyjne nie tylko zmieniają sposób porozumiewania się mieszkańców wsi, ale też wymuszają modyfikację metod gromadzenia i opracowania materiału gwarowego, a tym samym stawiają nowe zadania przed dialektologią, która powinna zarówno uchwycić istotę przeobrażeń zachodzących w gwarach, jak i wskazać tempo i specyfikę przemian. [Pelcowa 2012a: 5]

To powoduje coraz wyraźniejsze przechodzenie w badaniach dialektologicznych w ostatnich 20 latach wieku XX i na początku wieku XXI od zróżnicowania geograficznego do zróżnicowania społecznego gwar i oscylowania wokół określenia wzajemnych relacji gwary i języka ogólnopolskiego oraz wpływu przemian społecznych i cywilizacyjnych ostatnich lat na mowę mieszkańców wsi [szerzej: Pelcowa 2012a: 6 – tam też szczegółowe odwołania do literatury przedmiotu; por. też: Pelcowa 2013: 372–397; 2015a: 279–288]. Przedmiotem rozważań są:

- a) wariantywność i różne jej aspekty, ujmowane w przekroju społecznym i terytorialnym,
- b) różnice w mowie pokoleń, ze zjawiskami językowymi zastanymi i nowymi, wchodzącymi do zasobu językowego w ostatnich latach,
- c) sytuacja aktu mowy i strategie komunikacyjne,
- d) procesy integracji, interferencji i dezintegracji językowej oraz zjawiska zachodzące na pograniczach językowych i kulturowych,
- e) mechanizmy nazwotwórcze i leksykalna różnorodność onomazjologiczno-semantyczna na różnych obszarach gwarowych.

Trzy ostatnie segmenty (czyli: sytuacja aktu mowy i zachowania językowe w określonych warunkach komunikacyjnych, świadomość językowa i wartościowanie, zachodzące procesy integracji, interferencji i dezintegracji językowej oraz zmiany na pograniczach językowych i kulturowych, a także wyraźnie zaznaczona różnorodność onomazjologiczna oraz wariantywność i różne jej aspekty, ujmowane w przekroju terytorialnym) ciągle w tej specyfice

są obecne i od czasów Władysława Kuraszkiewicza nie straciły na znaczeniu. Wtedy były tylko nienazwane lub inaczej nazywane.

W opracowaniu *Dialektologia. Przegląd gwar województwa lubelskiego* [Kuraszkiewicz 1932] jest to z jednej strony rozdzielenie opisu gwar polskich i ruskich, z drugiej – pokazanie wzajemnego oddziaływania na siebie różnych gwar polskich oraz polskich i ruskich (na tym terenie głównie ukraińskich), a zatem interferencje wewnątrzjęzykowe i zewnątrzjęzykowe, wewnątrzgwarowe i międzygwarowe. Obserwujemy przy tym docenienie procesów różnicowania się leksyki oraz wariantywności leksykalnej lokalnej i regionalnej, wynikającej z uwarunkowań geograficznych, historycznych, osadniczych, wyznaniowych.

Gwary jako niematerialne dziedzictwo językowe należą do tych zasobów dziedzictwa narodowego, które wpisują się w specyfikę kulturową, obyczajową i mentalnościową regionu oraz w jego wielokulturowość i odrębność dziedziczną i przekazywaną z pokolenia na pokolenie. Ochrona przed zapomnieniem tego fragmentu dziedzictwa narodowego jest obowiązkiem tych, którzy na tej ziemi urodzili się lub na niej mieszkają. I ten obowiązek wypełnił Władysław Kuraszkiewicz, prezentując postawę pełną szacunku dla gwar jako odrębności regionalnych i jednocześnie najstarszej warstwy polszczyzny.

Gwara to także nazywanie, a zatem oswajanie otaczającej człowieka przestrzeni, dzisiaj sprowadzające się często do przywoływania tej rzeczywistości, która odeszła (często bezpowrotnie) lub zachowała się w okrucinach. Ale jest to jednocześnie wskazywanie na rzeczy ważne dla zachowania własnej tożsamości i ochrony dziedzictwa kulturowego. I nawet jeżeli w słowach zawiera się już tylko stary świat, którego nie ma, mają one moc sprawczą w kreowaniu tego, co swoje, nasze, tutejsze, co nas wyróżnia i odróżnia od innych. Ale znowu refleksja – czy jest to tylko proces współczesny? Sięgnijmy do interpretacji Władysława Kuraszkiewicza i do współczesnej mu rzeczywistości językowej regionu lubelskiego. Pisze on tak:

Widać zatem, że na stosunkowo niewielkim obszarze Województwa mamy kilka skupień językowych, które nawzajem na siebie oddziałując sprawiają, że mowa ludu lubelskiego jest bardzo różnaita, prawie w każdym powiecie czemś się odróżniająca, wobec czego ściśle geograficzne rozmieszczenie choćby najważniejszych tylko skupień narzeczy jest bardzo trudne. Każda bowiem cecha językowa, zarówno fonetyczna, jak morfologiczna, czy słownikowa, obejmuje różne obszary. [...]. Wprawdzie chłop z pod Siedlec niewiele różni się mową od chłopca z pod Lublina, czy z pod Janowa, śmieje się jednak często z jego „cudacznej” mowy. I nic dziwnego: w granicach dzisiejszego Województwa znaleźli się dawni Małopolanie i dawni Mazowszanie, stąd też

wiele cech językowych oddziela południowe połacie Województwa od północnych. Rusini lubelscy także mówią niejednakowo, podobnie jak wśród gwar polskich i tu południe przeciwstawia się północy. [Kuraszkiewicz 1932: 275]

Odwołajmy się jeszcze do wybranych fragmentów tekstów gwarowych zamieszczonych w monografii, które wskazują na różnorodność i odmienność lokalną i regionalną:

1. [...] kołm'izyk był opsyty ślarecku, to sydełkam'i rob'il'i z m'ici kupnyx. gorsyt, taki stańceek, to kupce – sfacka rob'ila. gorsyt ssam'itu, opsyvã se blaskam'i, paćorkam'i, potsefka śćak'ego płutna. puńcoxy i cizmy s xolefkam'i doputy. zgrabne były dāvno z'ifk'i. [...] włosy fkułko zapletła, za głowa nasazała ogrodovyx k'f'atuf: bratk'i goźz'ik'i granotk'i (= astry) bałux, ranokule (fk'f'etnu to ius ranokule kfnany). iak pšysła do kościoła, to te głowy as pšek'f'italy. była z'ika rozv'itã i było v'adomo xtura z'ifka ładnã. terã fsystko po ślaxecku, v'acy na carno xozu. (wieś Niemce między Lublinem a Lubartowem, opowiadała niepiśmienna stara kobieta). [Kuraszkiewicz 1932: 317]

2. xup m'ãu kożux i sukmana i parćonke na lato, a kam'izelkuf ni byuo. do tšyz'estu ni m'auem kabata na sob'e, ino f košul'i (kabat to z rekawam'i!). portek ni było, byli sukn'ane portk'i, nazyvali še xauošne, ćepue byli na žime. buta ni byuo, no proste buty byli tak'e tešov'evk'e, ne šp'ilkove ino šyte, bo niht ni um'ãu i dratfam'i šyũ. f tešov'evk'e buty šyjo, proste tešov'evk'e, tero i po fšx rob'o. v leće portk'i zgžebne, skunop'i z goršyx nušili. naiğorše kunop'i to vãu na vork'i, a tšeće lepše kunop'i to na košule kunopne, bo lnuv ni šãli, bo ne v'ez'eli cy tu bez'e len, cy ne beze. aź purošli praskożeta (praprawnuki), a ze lnu rob'ili kravatk'i, ušfk'i na košule i na rece tu ušyvečk'i. (wieś Niedzieliska pod Zamościem, opowiadał Wawrzyniec Koczwarra, lat około 70, niepiśmienny). [Kuraszkiewicz 1932: 315]

3. a sañe to albo zwykle, albo žouǔ'ice (= podwójne sanie). f puozy so vdũubane stramy, a ve stramax nazyvajo še vdũubane gnãty. kšyžuvnica dyšla utšymuje i koñe ćogno za kšyžuvnice. dyšel leży na v'ešxu na kšyžuvnicy, vdũubany v gnãt [...]. (wieś Niedzieliska pod Zamościem, opowiadał Wawrzyniec Koczwarra, lat około 70, niepiśmienny). [Kuraszkiewicz 1932: 315]

W przywołanych tekstach widoczne jest wyraźne zróżnicowanie fonetyczne i morfologiczne mowy mieszkańców obu miejscowości, z zaznaczeniem różnic w ich wymowie oraz typowego dla obu wsi, zlokalizowanych

w różnych miejscach regionu lubelskiego, słownictwa gwarowego. Mamy w obu miejscowościach m.in. zwężenie samogłosek *e* i *o* (*kołm'izyk, puńcoxy, ż'ifka, nušili, kšyžuvńica, ušyvečk'i*), w tym pod Zamościem także zwężenie *e* w sylabach nieakcentowanych (*naigorše kunop'i, lepše kunop'i*). Ponadto w okolicach Lublina powszechne jest mazurzenie (*potsefka, pšysua, opsyty ślarecku, na carno*) i *a* pochylone (*ladnã, terã, dãvno*), słabiej zaznaczone także w tekście z Niedzielisk (*mãu*). W wypowiedzi z Niedzielisk występuje też uogólnienie form niemęskoosobowych na *-li* (*byli sukn'ane portk'i, nazywali še xauošne, ćepue byli*) i zanik nosowości *ę, ą* w wygłosie i śródgłosie (*parćonke, buty šyjo, rob'o, na rece, praskożeta, ćogno*). Cechy te zachowują się do dziś, ale nie są konsekwentnie realizowane. W zakresie zjawisk fonetycznych i morfologicznych obserwujemy znaczne rozchwianie systemowe, a w zakresie słownictwa zanik wielu wyrazów wraz z zanikiem desygnatów. Jednak słowa: *szwaczka* 'krawcowa', *dziwka* 'dziewczyna, panna' [por. Pelcowa 1985: mapa 14A], *granotki* 'roślina zdobna ogrodowa – aster chiński, *Callistephus chinensis*' [por. Pelcowa 2017: 170], *ranokule* 'roślina leśna i ogrodowa – pierwiosnek, *Primula*' [por. Pelcowa 2017: 390] występujące w pierwszej wypowiedzi, *sukmana* 'męskie wierzchnie okrycie, długie, dołem rozszerzane, zwykle z sukna samodziałowego lub z wełny, dawniej powszechnie noszone przez chłopów', *parcionka* 'letnie długie wierzchnie okrycie męskie z partu', *kabat* 'wierzchnie okrycie męskie lub kobiece, zwykle krótkie, z rękawami, rodzaj surdutu, żakietu, serdaka', *portki* 'spodnie męskie', *chalosznie* 'spodnie męskie z sukna', *praskorzęta* 'praprawniki' [por. Pelcowa 1985: mapa 35, 35A], *oszewka* 'zakończenie pod szyją koszuli, zamiast kołnierzyka' w wypowiedzi drugiej oraz *żołbice // żołubice* 'ozdobne sanie wyjazdowe' [por. Pelcowa 2014: 230], *płozy* 'to, na czym poruszają się sanie' [por. Pelcowa 2014: 130; 2001: 246, mapa 140], *stramy* 'paliki pionowe osadzone w płozach, na których opiera się siedzenie sań' [por. Pelcowa 2014: 230], *gnat* 'poprzeczna belka łącząca stramy płóz w saniach' [por. Pelcowa 2014: 180], *krzyżownica* 'drażek łączący podgięte do góry końce płóz w saniach' [por. Pelcowa 2014: 66; 2001: 248, mapa 142], *dyszal* 'draż umożliwiający kierowanie wozem lub saniami' [por. Pelcowa 2014: 60–61] w trzeciej – są znane i w pełni identyfikowane przez użytkowników gwary do dziś, mimo że desygnaty nie są już używane, a przestrzeń otaczająca mieszkańców wsi znacznie się zmieniła.

Władysław Kuraszkiewicz pośrednio nawiązuje do ciągle zasadnego pytania nie tylko o miejsce gwar Lubelszczyzny na mapie dialektologicznej Polski, ale też o ich charakterystykę w ujęciu centrum i peryferii procesów historycznojęzykowych, uwarunkowań geograficznych i procesów rozwojowych pogranicza językowego. Pisze tak:

Bezpośrednie i odwieczne sąsiedztwo dwu pokrewnych sobie języków polskiego i ruskiego jest dla stosunków gwarowych Lubelszczyzny faktem może najważniejszym. Polacy i Rusini na znacznej przestrzeni wschodniej połaci Województwa, mieszkając od wieków nie tylko obok siebie, ale także promiscue, w tych samych wsiach, żyją wszędzie w jednakich warunkach społecznych i gospodarczych, nic też dziwnego, że w ich języku wiele istnieje cech dowodzących silnego wzajemnego oddziaływania. [Kuraszkiewicz 1932: 308]

Problem interferencji językowych, o których tu mowa, w późniejszych okresach dotyczący nie tylko poziomu gwara – gwara, ale wzbogacony o relację gwara – język ogólny, jest ciągle żywy i aktualny, a dla obecnie prowadzonych badań gwarowych, w tym m.in. dla opracowywanego *Słownika gwar Lubelszczyzny* [Pelcowa 2012b; 2014; 2015b; 2016; 2017], monografia Władysława Kuraszkiewicza jest ciągle źródłem inspiracji i odkrywania niejednorodnych etnicznie, kulturowo i etnograficznie pokładów różnorodności językowej regionu lubelskiego.

Bibliografia

- Brajerski Tadeusz (1958), *Badania nad gwarami województwa lubelskiego*, „Kalendarz Lubelski”, s. 26–28.
- Czyżewski Feliks (1986), *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, UMCS, Lublin.
- Czyżewski Feliks (1994), *Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia*, UMCS, Lublin.
- Dejna Karol (1968), *Ile mamy dialektów polskich?*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego”, t. 14, s. 5–40.
- Dejna Karol (1973), *Dialekty polskie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Dejna Karol (1981), *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, PWN, Warszawa–Łódź.
- Furdal Antoni (1955), *Mazowieckie dyspalatalizacje spółgłosek wargowych miękkich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Kaczmarek Leon, Bartmiński Jerzy, Mazur Jan (1978), *Ugrupowanie gwar Lubelszczyzny*, „Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego”, t. 20, nr 1–2, s. 65–89.
- Karłowicz Jan (1900–1911), *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Akademia Umiejętności, Kraków.
- Kuraszkiewicz Władysław (1932), *Dialektologia. Przegląd gwar województwa lubelskiego*, w: *Monografia statystyczno-gospodarcza województwa lubelskiego*, t. 1,

- Zagadnienia podstawowe*, red. Ignacy Czuma, Drukarnia Państwowa, Lublin, s. 273–324.
- Łesiów Michał (1963), *Polskie gwary ludowe woj. lubelskiego*, „Kalendarz Lubelski”, s. 114–116.
- Łopaciński Hieronim (1899), *Przyczynki do nowego słownika języka polskiego (słownik wyrazów ludowych, przeważnie z Lubelskiego, mniej z innych okolic Królestwa Polskiego, zrzadka z Galicji, Szląska, Prus i Poznańskiego)*, cz. 2, „Prace Filologiczne”, t. 5, s. 681–976.
- Łopaciński Hieronim (1890), *Poszukiwania*, „Wisła”, t. 4, s. 447–448.
- Łopaciński Hieronim (1902), *Poszukiwania*, „Wisła”, t. 16, s. 433, 441.
- Mazur Jan (1976), *Gwary okolic Biłgoraja*, cz. 1, *Fonologia*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Mazur Jan (1978), *Gwary okolic Biłgoraja*, cz. 2, *Fleksja*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Nitsch Kazimierz (1915), *Dialekty języka polskiego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Nitsch Kazimierz (1929), *Wybór polskich tekstów gwarowych*, nakład i własność K.S. Jakubowskiego, Lwów (wyd. 2 zmien., PWN, Warszawa 1960).
- Pawłowski Eugeniusz (1966), *Podział gwar małopolskich na tle wzajemnych wpływów gwarowych oraz nowych tendencji językowych*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, t. 6, s. 191–202.
- Pelcowa Halina (1985), *Studia nad słownictwem gwarowym Lubelszczyzny*, cz. 1, *Słownictwo pochodzenia małopolskiego*, UMCS, Lublin.
- Pelcowa Halina (1994), *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, UMCS, Lublin.
- Pelcowa Halina (2001), *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pelcowa Halina (2012a), *Nowe wyzwania a tradycyjne metody badań dialektologicznych*, „Poradnik Językowy”, z. 8, s. 5–14.
- Pelcowa Halina (2012b), *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. 1, *Rolnictwo – Narzędzia rolnicze. Prace polowe. Zbiór i obróbka zbóż*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pelcowa Halina (2013), *Dynamika zmian w polskich gwarach i dialektach w ostatnim 70-leciu*, w: *70 lat współczesnej polszczyzny. Zjawiska, procesy, tendencje*, red. Agata Małyska, Anna Dunin-Dudkowska, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 372–397.
- Pelcowa Halina (2014), *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. 2, *Rolnictwo – Transport wiejski. Rośliny okopowe i paszowe. Gleby i rodzaje pól. Uprawa lnu i konopi. Zbiór siana*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.

- Pelcowa Halina (2015a), *Między przeszłością a współczesnością – ciągłość i zmiana w badaniach dialektologicznych*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego – BULLETIN DE LA SOCIÉTÉ POLONAISE DE LINGUISTIQUE”, Fasc. 71, s. 279–288.
- Pelcowa Halina (2015b), *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. 3, *Świat zwierząt*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pelcowa Halina (2016), *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. 4, *Sad i ogród warzywny. Budownictwo i przestrzeń podwórza*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Pelcowa Halina (2017), *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. 5, *Świat roślin*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Sierociuk Jerzy (1996), *Budowa wybranych formacji rzeczownikowych – szczególnie nazw miejsca – w gwarach między Wisłą a Wieprzem*, UMCS, Lublin.
- Stanisław Urbańczyk (1972), *Zarys dialektologii polskiej*, PWN, Warszawa.
- Warchoń Stefan (1992), *Specyfika gwar mieszańców i przejściowych na terenach etnicznie zróżnicowanych*, UMCS, Lublin.

Halina Pelcowa

Dialects of the Lublin region presented by Władysław Kuraskiewicz

The article is concerned with the state of the Lublin region dialects from the first half of the 20th century and their description made by Władysław Kuraskiewicz in the monograph *Dialectology. The overview of the dialects of the Lublin region* from 1932. Kuraskiewicz's account has been confronted with later research and today's state of dialectal diversification of the Lublin region. The multifaceted character of the linguistic analyses included in the monograph has been pointed out as well as the fact that they perform an important function in current dialectal research. They are still a source of inspiration and discovery of the ethnically, culturally and ethnographically complex linguistic diversification of the Lublin region.

KEYWORDS: language; Lublin region; Kuraskiewicz; dialect.

prof. dr hab. Halina Pelcowa – Zakład Historii Języka Polskiego i Dialektologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, prodekan Wydziału Humanistycznego w latach 2005–2012, kierownik zakładu w latach 2010–2017; zainteresowania naukowe: dialektologia, historia języka, socjolingwistyka, etnolingwistyka, historia mówiona, polszczyzna potoczna, a także szeroko rozumiana problematyka regionalna.